

Arklių gatvė (Vilnius). 2007 m.

cijos projektą sukurti buvo patikėta jėzuitų architektui, Tomo Žebrausko mokiniui G. Lenkevičiui SJ. Rekonstrukcijos metu koplyčios rūsiuose buvo įrengtas Oginskių mauzoliejus. Didikai Oginskiai koplyčia rūpinosi iki pat XIX a. pabaigos. Būtent tada fundatoriaus vaikaitis Irenėjus Kleopas Oginskis ją išpuošė puikiais vitražais (sunaikinti 1944 m.)³⁰.

Vilniaus mieste Oginskių giminę dar mena šie pastatai:

Naujasis arsenalas (dar vadintas Oginskio kareivinėmis³¹), 1789 m. suformuotas Vilniaus vaivados (vėliau LDK etmono) Mykolo Kazimiero Oginskio nurodymu (vėliau rekonstruotas klasicizmo stiliumi);

Bžostauskų rūmai, priklausę Oginskiams XIX a. – XX a. pr.;

Sluškų rūmai, 1766 m. nupirkti Mykolo Kazimiero Oginskio ir XIX a. pr. priklausę jo sūnėnui kompozitoriui, valstybės ir politikos veikėjui Mykolui Kleopui Oginskiui;

Rašytojų sąjungos rūmai, XX a. pr. priklausę Marijai Gabrielei Oginskienei³².

Svarbiausia Oginskių rezidencija Vilniaus mieste – vadinamieji Oginskių rūmai, didikų suformuoti XVII a. vid. – XVIII a. pab., sujungus keturias atskiras valdas tarp Rūdninkų ir Arklių gatvių. Šių rūmų istoriją ir architektūrinę vystymąsi išsamiai yra aprašęs Antanas Rimvydas Čaplinskas knygoje „Valdovų kelias. I knyga. Rūdninkų gatvė“³³.

Šie rūmai – didžiulis pastatų kompleksas. Jų dalis, vadinamieji Ig-

Iš kairės: Rietavo panorama; Rietavo Oginskių dvarvietės tvarkymas 2002 m.

no Oginskio rūmai, su klasicistiniu fasadu iš Arklių gatvės pusės, pastatyti 1703–1758 m.³⁴ Rūmai įtraukti į valstybės saugomų kultūros paveldo objektų sąrašą³⁵. Jie turi didelę architektūrinę, urbanistinę, taip pat ir istorinę vertę.

Rūdinkų kompleksas priklausė Oginskiams iki XIX a. II p., kol atiteko valstybei. Šiuos rūmus yra valdęs Vitebsko kaštelionas Martynas Mykolas Mykolas Oginskis, Lietuvos maršalka, Vilniaus kaštelionas Ignas Oginskis bei jo broliai Kazimieras ir Tadas Pranciškus. Vėliau – Pranciškus Ksaveras Oginskis ir jo brolis Andrius Ignas. Vėliau rūmai atiteko Mykolui Kleopui Oginskiui, po to – Irenėjui Oginskiui, o galiausiai – jo sūnui, Plungės dvaro šeimininkui Mykolui Mikalojui Severinui Markui Oginskiui.

IV GRUPĖ: OGINSKIŲ PAVELDO GAIVINIMO IR AKTUALIZAVIMO CENTRAI ŠIANDIEN

Rietavas ir Plungė priskirtini ketvirtajai Oginskių valdų grupei. Šios vietovės atitinka visus tris publikacijos pradžioje išdėstytus kriterijus: yra labai svarbios Oginskių istorijoje, nes kaip tik čia gyveno paskutiniai šios giminės atstovai, su kuriais užsibaigė vyriškoji Oginskių linija; čia ne tik išliko Oginskių materialinio paveldo objektų, rūpinamasi

Plungės kunigaikščių Oginskių dvaro centriniai rūmai iš šiaurės pusės. 2006 m.

jų priežiūra, regeneravimu, bet būtent čia gimsta pagrindinės iniciatyvos gaivinti kunigaikščių Oginskių paveldą plačiąja prasme.

Plungės Oginskių dvaro ansamblyje yra gerai išsilaikiusi pastatų komplekso ir įspūdingo parko planinė struktūra. Iš 16 buvusių pastatų yra išlikę devyni. Tiesa, laikui bėgant, keičiantis šeiminiškams bei pastatų funkcijoms, kai kurie iš jų yra praradę autentišką vaizdą³⁷. Ypač pakitęs pastatų interjeras. Čia neberasime anksčiau buvusio puošnumo, tačiau iš išorės dar galima grožėtis puikiai statinių architektūra.

Iki mūsų dienų išlikusius Plungės dvaro rūmus XIX a. 8 dešimtmetyje suprojektavo vokiečių architektas Karlas Lorencas, o rūmų statybos darbams vadovavo Gotfrydas Šrankė.

Plungės neorenesansinis centrinis rūmų pastatas erdvus, dviaukštis, su keturiais kampiniais rizalitais, išpuoštais skulptūromis. Toks dekoras retas Lietuvos dvarų architektūroje. Čia dera ir italų Renesansui būdingos baliustrados, vainikuojančios sienas. Manoma, kad oranžerijos, vadinamosios laikrodinės, architektūra taip pat nusižiūrėta iš Italijos (panaši į Florencijos Vekjo rūmus)³⁸. Plungės laikrodinė pastatyta anksčiau, dar iki to laiko, kai 1873 m. Plungės dvarą nusipirko Mykolas Oginskis; ji mena ankstesnio savininko Platono Zubovo laikus³⁹. Dvaro pastatų ansambliui priklauso ir dvi neorenesansinių formų ofisinės bei neogotikinis žirgynas, keletas kitų smulkesnių gyve-

Plungės kunigaikščiai Oginskiai (iš kairės): Mykolas Mikalojus Severinas Markas Oginskis (1849–1902) ir Marija Skuževska-Oginskienė (mirė 1945 m. kovo 22 d.)

namų ir ūkinėms reikmėms tarnavusių pastatų. Dvaro sodybą supa neblogai prižiūrimas, dar XVIII a. viduryje užveistas, o XIX a. pabaigoje M. Oginskio iniciatyva pertvarkytas itin vertingas mišraus stiliaus parkas⁴⁰.

II-ojo pasaulinio karo metu nukentėję didelės estetiškos vertės centriniai dvaro rūmai 1959 m. buvo pradėti atstatyti, prisilaikant pirmo projekto.

Po restauracijos rūmuose veikė vidurinė mokykla, Statybininkų mokykla, o nuo 1994 m. čia – Žemaičių dailės muziejus⁴¹. Anot jo direktoriaus A. Bakanausko, Plungės „rūmus nuo sunaikinimo (...) išgelbėjo tai, kad jie beveik visados turėjo geresnius ar blogesnius šeiminkus“⁴⁴. „Kompleksiškai vertinant sodybos pastatų ir parko ansamblį, Plungės dvaras neabejotinai yra vienas iš gražiausių ir vertingiausių Lietuvoje“⁴². Tai svarbiausia priežastis, kodėl būtent šiame dvare buvo nutarta įsteigti Žemaitijos regiono kultūros ir turizmo centrą.

Rietavo Oginskių dvaro sodybos likimas liūdnesnis. Seniai nebėra centrinių dvaro rūmų – jie sunyko po I-ojo pasaulinio karo. Tuometiniai jų šeiminkai nesuprato pastato ir viso dvaro komplekso reikšmės Lietuvos kultūros istorijai, nesugebėjo rūmais tinkamai rūpintis ir leido jiems sunykti.

Iki šių dienų Rietave išliko keletas kitų Oginskių materialinio paveldo objektų. Visų pirma tai dvibokštė neoromaninė bažnyčia. Kuni-

Rietavo kunigaikščiai (iš kairės): Bogdanas Oginskis (1848–1909) ir jo tėvas Irenėjus Kleopas Oginskis (1808–1863)

gaikščių dvarvietėje išlikę senieji muzikos mokyklos ir muzikantų bendrabučio, karietinės, rūmų oficinios pastatai, dvaro vandentiekio bokštas, Oginskių šeimos koplyčia – mauzoliejus, kunigaikščių sukurtas 65 ha parkas ir dvaro teritoriją juosusios tvoros su dvejais vartais (Baltaisiais ir Raudonaisiais) fragmentai, sargo namelis prie Raudonųjų vartų, keletas pastatų miestelio centre.

Šiandien Rietavo dvaro sodybos teritorija, joje išlikusiais pastatais rūpinasi Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejus. Jau šio muziejaus pavadinimas daug ką pasako apie jo siekius ir tikslus – tyrinėti, puoselėti kunigaikščių Oginskių kultūrinį palikimą Rietave, rūpintis turtingos miestelio istorijos garsinimu Lietuvoje ir už jos ribų.

Gaivinant kunigaikščių Oginskių kultūros paveldą, bendromis Rietavo bei Plungės muziejinių pastangomis, bendradarbiaujant su Regionų kultūrinių iniciatyvų centru, kitais partneriais, jau nemažai padaryta. Tai liudija užsimezgę ryšiai su Oginskių kultūros paveldo tyrinėtojais Baltarusijoje, Didžiojoje Britanijoje gyvenančiais Mykolo Kleopo Oginskio provaikaičiais Ivo ir Anžejumi Zaluskiais, įvykę du tarptautiniai Mykolo Oginskio festivaliai ir nepaprastai svarbūs darbai istorinių tyrinėjimų bei leidybos srityse, Rietave 2005 m. pradėtos rengti kasmetinės tarptautinės konferencijos.

Plungės kunigaikščių Oginskių dvaro žirgynas, parterio fontano skulptūra. 2006 m.

IŠVADOS

Atlikus kunigaikščių Oginskių valdų ir jose esančių su šia didikų gimine susijusių materialinio paveldo objektų tyrimą paaiškėjo, kad Lietuvos teritorijoje yra apie 40 vietovių, kuriose išlikę arba neišlikę šios didikų giminės kultūrinės veikos ženklų. Iš jų 10 laikytinos tyrinėtinomis, nes turimi duomenys gana skurdūs – žinomos tik apytikslios Oginskių valdymo datos, susiduriama su lokalizavimo sunkumais.

Išsiaiškinta, kad 19 vietovių buvo svarbūs Oginskių giminės istorijos ar krašto kultūros centrai, tačiau juose neišliko jokių materialinių ženklų, primenančių Oginskių valdymo laikotarpį.

6 vietovės įvardytos potencialiais Oginskių kultūrinio paveldo gaivinimo centrais, nes jose yra išlikusių po keletą šios didikų giminės materialinio paveldo objektų. Vis dėlto minėtose vietovėse iki šiol trūksta iniciatyvų gaivinti Oginskių paveldą plačiąja prasme. 2 vietovėse yra ne tik išlikę materialinio Oginskių paveldo objektų, bet iš čia kyla ir šios didikų giminės paveldo plačiąja prasme gaivinimo iniciatyvų.

Labai nedidelė (vos 5 proc.) Oginskių materialinio paveldo dalis aktualizuota ir nuolat aktualizuojama per iniciatyvas gaivinti Oginskių paveldą plačiąja prasme. Didžioji dalis (net 50 proc.) materialinių Oginskių paveldo objektų yra sunykę. Daug neaktualizuotų (17 proc.), mažai pažintų (28 proc.) Oginskių paveldo objektų. Pas-

Plungės kunigaikščių Oginskių laikrodinė. 2006 m.

tariesiems įvardyti derėtų vartoti „palikimo“ terminą, nes tai, kas neaktualizuota, kuo visuomenė nesuinteresuota, ko ji nežino, negali būti laikoma tos visuomenės paveldu⁴⁵.

Oginskių kultūros paveldo gaivinimo iniciatyvų plėtotė atvertų naujus horizontus mūsų kultūros istorijoje, leistų iš naujo atrasti vis dar primirštą tiesą, kad esame pilnaverčiai Europos ir pasaulio kultūros atstovai. Šia tiesa, kartu ir didžiule atsakomybe savo gyvenimus bei veiklą grindė ir kunigaikščiai Oginskiai.

¹ V. Savukynas. „Naujos tapatybės paieškos, arba kodėl Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės regiono idėja tampa vis patrauklesnė“, *Kultūros barai*, 2005, Nr. 10, p. 8.

² *Ten pat*, p. 10.

³ Šis projektas „skirtas susipažinti su skirtingose tautinėse bendruomenėse egzistuojančiomis skirtingomis, kartais ir prieštariginėmis LDK istorijos traktavimo koncepcijomis bei paieškoti ir įvesti į diskursą multiperspektyvinę prieigą prie šios daugiatautės valstybės istorijos, o taip pat ją aktualizuoti šiandieninės Lietuvos tarptautinės politikos kontekste“. To visų pirma siekiama organizuojant tarptautinių seminarų ciklą. (Remiamasi straipsniu *Seminaras „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės idėja ir likimas tautų istoriografijoje“* (2006-10-07), publikuojamu Internetu (prieiga <http://www.iaa.lt/lt/main/veikla/konferencijos?id=17419>, žr. 2007-05-04).

⁴ „Žinoma, kad 19 šios giminės atstovų buvo senatoriai. Iš šios giminės iškilo LDK kancleris, LDK maršalka, LDK išdininkas, Žemaitijos seniūnas, 3 etmonai, 9 vaivados, 10 kaštelionių, 5 Lietuvos Vyriausiojo tribunolo pirmininkai, [...] nemažai kitų garsių valstybės ir visuomenės veikėjų“. (J. Želvys. „Oginskiai muzikai“, *Žemaičių žemė*, 2005, Nr. 4 (49), p. 28).

2007 m. rugsėjo 8 d. LDM Vilniaus paveikslų galerijoje vykusiame kultūros vakare „Mykolo Kleopo Oginskio rašytinis palikimas ir muzika“, kurio metu buvo pristatyta RKIC išleista knyga „Mykolas Kleopas Oginskis. Atsiminimai. I tomas“, kalba knygos vertėjas iš prancūzų į lietuvių kalbą Virginijus Baranauskas

⁵ Pavyzdžiui, dabartinės Lietuvos teritorijos pietinėje dalyje yra bent šešios gyvenvietės, turinčios tą patį pavadinimą *Rudnia*, ir visos jos viena netoli kitos: Šalčininkų rajono Baltosios Vokės, Dieveniškų, Gerviškų seniūnijose; Varėnos rajono Kaniavos, Marcinkonių, Merkinės, Varėnos seniūnijose. „Rudnia“, Interneto leidinys *Wikipedia* (prieiga <http://www.lt.wikipedia.org>, žr. 2007-05-04). Dieveniškų seniūniją pasirinkome remdami informacija, skelbiama leidinyje *Słownik geograficzny Królestwa polskiego i innych krajów słowiańskich* (t. IX. - Warszawa, 1888, p. 924), kuriame teigiama, kad tarp 73 visoje ATR teritorijoje buvusių vietovių tokiu pavadinimu, Oginskiams priklausė Rudnia Ašmenos pavieta (Dieveniškų seniūnija patenka į buvusios Ašmenos pavieto teritoriją).

⁶ E. Ravickienė. „Uogintai, davę pavardę Oginskiams...“, *Kaišiadorių aidai*, 1993-03-17.

⁷ Išsamiau apie tai, kaip bandoma ir kaip planuojama spręsti Oginskių paveldo aktualizavimo problemas, skaitykite paskutiniame šios publikacijos skyriuje.

⁸ Interneto leidinys *Wikipediija* (prieiga <http://www.lt.wikipedia.org/>, žr. 2007-05-04).

⁹ Šis konfliktas sovietmečiu dažnai buvo vaizduojamas sutirštintomis spalvomis. Tado Blindos, kaip sukilėlio, mitas buvo pasitelkiamas „įtvirtinti ideologinį „klasių kovos“ modelį: banditai buvo mitologizuojami ir paverčiami „socialiniais sukilėliais“, kovojančiais prieš turtuolius“. Apie tai išsamiau: T. Balkelis. „Tadas Blinda: lietuviškojo Robino Hoodo mito pėdsakais“, *Kultūros barai*, 2007, Nr. 4, p. 50.

¹⁰ J. Bučas. „Kai kurie kultūros vertybių sampratos ir apskaitos klausimai“, *Kultūros paminklai* (1), Vilnius, 1994, p. 130–131, 134–135.

¹¹ A. Miškinis. *Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės, II tomas: Rytų Lietuvos mestai ir miesteliai*, I knyga. - Vilnius, 2002, p. 168; J. Minkevičius (red. pirmininkas). *Lietuvos architektūros istorija*, t. 1. - Vilnius, 1987, p. 280.

¹² K. Čerbulėnas. „Primiršti meno paminklai Kruonyje“, *Statyba ir architektūra*, 1971, Nr. 4, p. 23; R. Gustaitis. *Kaišiadorių rajono gyvenviečių žinynas*. - Kaišiadorys,

Grupė 2006 m. Europos paveldo dienų dalyvių prie Juozo Vosylius freskos „Kunigaikščių Oginskių genealoginis medis“ Rietavo kultūros istorijos muziejuje. Iš kairės: Egidijus Gričius, Steponas Eigirdas, Ivo Zaluskio žmona Lorna, Ivo Zaluskis, Rietavo meras Antanas Černeckis, Vitalina Šidlauskienė, Antanas Eičas

2001, p. 94; „Kruonio buvęs bazilijonų vienuolynas ir Švč. Mergelės Marijos Angelų Karalienės bažnyčia“, Interneto leidinys *Vienuolynai Lietuvoje* (prieiga <http://www.vienuolynai.mch.mii.lt>, žr. 2007-05-02).

¹³ T. Wasilewski. „Ogiński Bogdan Marcjan“, *Polski słownik biograficzny*, t. XXIII/3. - Warszawa, 1978, p. 600.

¹⁴ Šis lenkų tyrinėtojų pateikiamas faktas įneša painiavos į anksčiau mūsų darbe aptarto Vievio miestelio, kaip unitų prieglobsčio, istoriją; matome, kaip prieštarauja skirtinguose šaltiniuose pateikiami faktai. Tiesa gali paaiškėti tik dirbant su pirminiais šaltiniais. Tai – ateities uždavinys.

¹⁵ T. Wasilewski. „Ogiński Bogdan Marcjan“, *Polski słownik biograficzny*, t. XXIII [3]. - Warszawa, 1978, p. 600.

¹⁶ „Kruonio buvęs bazilijonų vienuolynas ir Švč. Mergelės Marijos Angelų Karalienės bažnyčia“. Interneto leidinys „*Vienuolynai Lietuvoje*“ (prieiga <http://www.vienuolynai.mch.mii.lt>, žr. 2007-05-02).

¹⁷ H. Lulewicz. „Ogiński Jan“, *Polski słownik biograficzny*, t. XXIII/3. - Warszawa, 1978, p. 612.

¹⁸ R. Gustaitis. *Kaišiadorių rajono gyvenviečių žinynas*. - Kaišiadorys, 2001, p. 94.

¹⁹ *Ten pat*, p. 94.

²⁰ M. Paknys. *Mecenatystės reiškinys XVII a. LDK: bažnytinės architektūros užsakymai*. - Vilnius, 2003, p. 177.

²¹ V. Drėma. *Dingęs Vilnius*. - Vilnius, 1991, p. 380.

²² T. Wasilewski. „Ogiński Szymon Karol“, *Polski słownik biograficzny*, t. XXIII/3. - Warszawa, 1978, p. 639.

²³ Su šios fundacijos dokumentais galite išsamiau susipažinti MAB RS, F 273–285. Tai rankraščio originalas lenkų kalba, kuriame pateikiamas Vilniaus žvejų priemiesčio

Kairėje Ivo Zaluskis ir Rietavo muzikos mokyklos direktorius Algirdas Kazys Janauskas. 2006 m. rugsėjis; Ivo Zaluskis (viduryje) su Plungės Mykolo Oginskio meno mokyklos atlikėjais 2007 m. rugsėjo 2 d. Rietave jo paties knygos „Oginskių genas“ pristatymo renginyje. Dešinėje: baigiamajame I-ojo tarptautinio Oginskių festivalio koncerte Plungėje groja (iš kairės): M. K. Čiurlionio vaikaitis pianistas Rokas Zubovas ir M. K. Oginskio provaikaitis Ivo Zaluskis. 2006 m.

basųjų karmelitų vienuolyno inventorių. Vienuolyną įsteigė Karolina Vainiūtė-Oginskienė 1595 m. 2 iš 6 dokumento lapų skirti vienuolyno istorijai.

²⁴ „Dvasinės kolegijos raštas Šv. Vincento draugijos vizitatoriui kun. Pohliui apie Trakų Vaivadienės Oginskienės fundaciją pamestinukų ir našlaičių namams Vilniuje, Subačiaus priemiestyje, ir visą tos labdarybės veiklą“, MAB RS F 273–2013.

²⁵ V. Drėma. *Dingęs Vilnius*. - Vilnius, 1991, p. 380.

²⁶ Vilniuje, kur visi turtingiausi Lietuvoje archyvai po ranka, kur telkiasi svarbiausios mokslinės institucijos, tam beveik idealios sąlygos. Tokiu būdu Vilnius taptų realiu Oginskių kultūros paveldo gaivinimo centru. Tiesa, jau būta nedidelės apimties tyrinėjimų: pažymėtinas Regionų kultūrinių iniciatyvų centro, Lietuvos istorijos instituto įdirbis šioje srityje. Tačiau didesniems darbams kol kas trūksta potencialo, o ypač žmonių, kurie tuo užsiimtų.

²⁷ A. Mačiulytė-Kasperavičienė. *Vilniaus universiteto rūmai*. - Vilnius, 1979, p. 54;

²⁸ A. Aleksandravičiūtė, A. Andriuškevičius, ... [ir kt.]. *Lietuvos dailės istorija*. - Vilnius, 2002, p. 172;

²⁹ D. Želvytė. „Iškalbingi Vilniaus miesto pastatai“, *Žemaičių žemė*, 2005, Nr. 4, p. 31.

³⁰ „Dievo kūno (Oginskių) koplyčia“, Interneto leidinys *Vilniaus universiteto biblioteka* (prieiga <http://www.mb.vu.lt/kiemeliai/vu/svjonubaznycial/infolt.html#diev>, žr. 2007-04-21).

³¹ T. Adomonis, N. Adomonytė. *Lietuvos dailės ir architektūros istorija*, t. II. - Vilnius, 1997, p. 46.

³² D. Želvytė. „Iškalbingi Vilniaus miesto pastatai“, *Žemaičių žemė*, 2005, Nr. 4, p. 37.

³³ A. R. Čaplinskas. *Valdovų kelias. I knyga. Rūdninkų gatvė*. - Vilnius, 2001, p. 153–166.

³⁴ *Ten pat*, p. 160.

³⁵ Kultūros paveldo objektų, vietovių, priklausančių valstybės saugomų objektų kategorijai, sąrašas. Kultūros paveldo departamento interneto leidinys (prieiga <http://www.heritage.lt>, žr. 2007-04-17).